

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הרב יצחק בירך דסקל

לקבלת הגליון במייל: טל: 052-7611435 | y.b.daskal@gmail.com

בס"ד, גליון רס, פרשת וארא, תשע"ח
בית דין צדק "בינת המשפט" בני ברק

שהשביחו, ומשום קבלנותו יוצא לו, וכשמחזירו לו - הרי הוא כמוכר לו שבח שהיה לו בתוכו: הלואה היא - ולא שם שכירות עליה" עכ"ל. הנה מבואר, דצדדי הספק אם יש לאו בקבלנות, תלוי, האם האומן קונה את מה שהשביח בכלי, דאם קנה את שבח הכלי שעשה, אם השבח הוא שלו הוא, והאומן מוכרו לקונה, ואין בל תלין, שאין לאו דבל תלין שכרו אלא בפועל ולא כמוכר לחבירו דבר והלה לא שילם. ואם לא קנה האומן את שבח הכלי, הרי הוא כפועל, ויש לאו דבל תלין. ומסקנת הש"ס שעובר בבל תלין, כיון שאומן אינו קונה בשבח כלי. ובזה מבואר היטב דברי המחבר (שם) שפסק, שאם נתן לו טלית לתקן והחזירה, עובר בבל תלין שכרו.

העולה מזה: הנותן עבודה בקבלנות, עובר בבל תלין, כיון שאומן אינו קונה בשבח כלי, ואינו כמוכר לו את השבח

באופן שהשבח של האומן אין לאו דבל תלין

ועל פי זה כתב מורנו רבי אהרן ששון בשו"ת תורת אמת (סימן קיט), דלא הסתפקו בש"ס בדין קבלן אם עובר בבל תלין, אלא באופן שנתן לאומן בגד לתקנו, דאז יש להסתפק אם השבח שתיקן האומן את הבגד, שייך לאומן או לבעל הבית, אבל אם כל הכלים הם של האומן, כגון שהזמין אצל חייט חליפה, שהבד והחוטים וכדו' הכל של החייט, בודאי הכל שייך לאומן, אלא שבעל הבית התחייב לקנות ממנו, ואין שייך בזה בל תלין.

ועל פי זה פסק מהר"א ששון, שאם שכר סופר לכתוב לו כתובה, ועיכב את שכר הסופר, אינו עובר בבל תלין, כיון שהנייר והדיו של הסופר, ובודאי הוא מכירה, שמוכר הסופר לבעל הבית את עבודתו, ובמכירה אין לאו דלא תלין. והביא לזה ראיה מתשובות הרא"ש (סוף כלל קד). ואף על פי שלאחר מכן כתב עוד טעם בסופר שלא יהיה בל תלין, וז"ל, "ועוד נראה לומר, דבנידון דידן ליכא שום איסור שכירות וקבלנות מטעם אחר, אפילו אי חשבינן ליה קבלן כו", אם כן נראה שאולי הוא מסתפק בזה, להלכה נקטינן כתחילת דבריו, דהרי בקצות החושן (שם, ס"ק ג) הביא את דבריו להלכה, והבין שאינו מסתפק בזה, וכן העתיקו להלכה בפתחי תשובה (שם, ס"ק ג), וגם הוא מלתא דמסתברא מאוד.

אם כן לפי זה, בשכר קלדנות, אם כותב במחשב שלו, אין לאו דלא תלין. אבל אם כותב במחשב של אחר, יבואר דינו להלן.

העולה מזה: קלדן שכותב במחשב שלו, אין לאו דבל תלין, כיון שהעבודה שלו היא, והוא מוכר לבעל הבית את עבודתו, לפיכך אינו עובר בבל תלין, בין אם שלח לו את העבודה, ובין לא שלח לו.

ובו יבואר: א. אם נתן עבודה בקבלנות, עובר בבל תלין. ב. אם שכר סופר לכתוב כתובה, אם עובר בבל תלין. ג. נתן עבודה לקלדן, אם עובר בל תלין כאשר עבד במחשב שלו, או של בעל הבית. ד. דין עביד איניש דינא לנפשיה. ה. חומר איסור תפיסה של פקדון עבור תשלום שכרו.

הנידון

"עשיתי עבודת קלדנות לאחד, בשכר של אלפיים שקלים. לאחר סיום העבודה ביקשתי את שכרי, ולצערי הלה מתמהמה. יש לי תחת ידי המחאה ממנו, עבור בטחון הלואה שהלויתי לו לפני זמן ועוד לא הגיע תאריך פרעון ההלואה. היות וחששתי שהלה יעבור באיסור לאו בל תלין, פרעתי את ההמחאה שלא בדעתו. האם נהגתי כראוי".

תשובה

לא נהג כראוי, כיון שאם הקלדן עבד על מחשב של עצמו, אין לאו של בל תלין. ואפילו במחשב של בעל הבית, אם אין לו לשלם, אין לאו דלא תלין. ויש לדון לכף זכות את בעל הבית, שאין לו. ואף על פי שיתכן שנהג שלא כראוי, מכל מקום, חמור מאוד לתפוס ממנו חבירו, כמבואר בזה הקדוש.

ביאור התשובה

אם יש בשכר קלדנות לאו דבל תלין

בתחלה יש לברר, האם יש לאו דבל תלין בשכר קלדנות, דהרי אינו משלם לו לפי שעות עבודה, אלא לפי הספק עבודה, דהיינו קבלנות, ויש לבאר האם לאו דלא תלין אינו אלא בפועל לפי שכר שעות, או אף בקבלן. והנה פסק המחבר בחושן משפט (שלט, ו) וז"ל "נתן טליתו לאומן לתקנה בקבלנות וגמרה כו", נתנו לו אפילו בחצי היום, כיון ששקעה עליו חמה עובר משום בל תלין (ויקרא יט, יג), שקבלנות היא כשכירות לפורעו בזמנו" ע"כ, ולפי זה לכאורה גם שכר קלדנות יש בו בל תלין.

אבל באמת בקלדנות אין לאו דלא תלין. דהנה גרסינן בבבא מציעא (ק"ב, א) "בעו מינייה מרב ששת: קבלנות עובר עליו משום בל תלין, או אין עובר משום בל תלין. אומן קונה בשבח כלי - והלואה היא, או אין אומן קונה בשבח כלי ושכירות היא - אמר להו רב ששת: עובר" ע"כ. ופירש רש"י וז"ל "קבלנות - אומן שקבל עליו לעשות מלאכה בכך וכך, ולא לשכירות ימים: אומן קונה בשבח כלי - וזוכה במה

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ולפי זה, אם שלח את החומר המוקלד לבעל הבית [במייל, או על דיסק וכדו'] והמחשב של בעל הבית בידו, באנו למחלוקת הלבוש והסמ"ע, דלפי הסמ"ע, שהטעם הוא בגלל שתופס משכון, אפילו ששלח לו את החומר המוקלד אינו עובר בבל תלין, כיון שממון בעל הבית בידו, וכן פסק בשולחן ערוך הרב (שם), אבל לפי הלבוש עובר בלאו דלא תלין, ובפתחי תשובה (שם) מביא בשם השיטה מקובצת כדברי הלבוש. ולמעשה אין הכרעה בזה, והוא ספק תורה, ובודאי צריך להחמיר באיסור תורה.

העולה מזה: המקליד לבעל הבית במחשב של בעל הבית, והחזיר לבעל הבית את המחשב עם הקלדנות, עובר בלאו תלין. ואם לא החזיר את המחשב, ולא את הקלדנות שעשה, אינו עובר בלאו דבל תלין. ואם החזיר את הקלדנות, ולא את המחשב, לסמ"ע ולשו"ע הרב אינו עובר כיון שיש לו משכון בידו, ולשיטה מקובצת וללבוש עובר, כיון שהחזיר את העבודה. וראוי להחמיר בספק תורה.

תפיסת המחאה בשכר פעולה

והנה לאור המבואר, בנידון דידן, אם ההקדלה היתה במחשב של הקדלן, אינו עובר בבל תלין אם מעכב שכרו. ואם המחשב היה של בעל הבית, והחזיר את המחשב לבעל הבית עובר בבל תלין, ומה שמוחזק בהמחאה אין זה כמשכון, כי היא כנגד הלואתו, ואין זה ממון חבירו בידו, שהרי אם ישתמש בהמחאה יאבד את הבטחון לפרעון הלואתו. ובכל אופן, אפילו אין לאו דבל תלין, אם יש לבעל הבית לשלם אינו נוהג כראוי, ואפילו אם אין לו לשלם, ראוי להתאמץ ולשלם בזמנו שכר פועל, ולא להלין שכרו, לפיכך יש לבאר, האם ראוי לתפוס ממון חבירו בשכרו.

והנה בדין עביד איניש דינא לנפשיה, מבואר ברמ"א (חושן משפט סימן ד) בשם המרדכי, שאינו יכול לתפוס אלא בחפץ המבורר שהוא שלו, ולא לתפוס על חוב ממון שחייב לו ממקום אחר, אבל יש אומרים שאם יש תחת ידו ממון חבירו יכול לעכב בידו. נמצא שבנידון דידן הוא ספיקא דדינא.

ובנידון דידן היה נראה להקל בזה, כיון שאינו תופס משל חבירו, אלא הוא משכון שיש לו על הלואתו, והרי הוא תופס משל עצמו, שמבטל את המשכון שהיה לו על הלואתו. וכל זה, אם סכום המחאה זהה לסכום שכר עבודתו, אבל אם כתב סכום יותר משכר עבודתו הרי הוא נוטל ממון חבירו.

אבל באמת נראה דלא ראוי לעשות כן, כיון שתפיסה של ממון חבירו בלא רשותו, הוא חמור מאוד כמו שהביא בקצות החושן (שם, ס"ק

המקליד במחשב של בעל הבית, האם יש לאו דבל תלין

ויש לבאר, מה הדין באחד שנתן לקלדן מחשב, לכתוב עבורו, האם עובר בלאו דלא תלין.

הנה לפי המבואר בשו"ת תורת אמת (שם), הטעם שאין לאו דבל תלין בסופר, כיון שהנייר והדיו שלו, ולפי זה, אם נתן לסופר קלף ודיו שיכתוב עליו כתובה יש לאו דבל תלין, דאומן אינו קונה בשבח כלי. ולפי זה, לכאורה גם בהקלדה במחשב של בעל הבית, יהיה לאו דבל תלין. והנה אם החזיר המקליד לבעל הבית את המחשב עם ההקלדה שבה, בודאי עובר בעל הבית בלאו דבל תלין, דאומן אינו קונה בשבח כלי, וכבר החזיר לבעל הבית את המחשב, אבל אם לא החזיר לבעל הבית את המחשב, יש לבאר האם עובר בבל תלין.

דהנה כתב המחבר בחושן משפט (שלט, ו) "נתן טליתו לאומן לתקנה בקבלנות, וגמרה, כל זמן שהטלית ביד האומן אינו עובר" ע"כ, מבואר, דכל זמן שהטלית ביד האומן אין בעל הבית עובר בבל תלין, והיא ברייתא בבבא מציעא (שם). והטעם בזה כתב בסמ"ע (שם, ס"ק י) וז"ל "דאז אין פעולת שכיר מוטל על בעל הבית לעבור עליו, שהרי **תופס משלו כנגדו**" עכ"ל הסמ"ע. ועל פי זה כתב בשולחן ערוך הרב (חושן משפט הלכות שאלה ושכירות וחסומה, סעיף יג) וז"ל "אבל כל זמן שהטלית ביד האומן, אף על פי שגמרה וכלתה מלאכתו, אינו עובר אפילו היא אצלו כמה ימים, ואפילו הודיעו שיביא מעות ויטול שלו (שכיון שיש ביד האומן משלו כנגדו שכרו, אין אני קורא בו לא תעשוך וגו' ביומו תתן וגו' שאין זה עושק). ומזה יש ללמוד שאם נתן משכון לפועל אינו עובר כלום" עכ"ל. הנה מבואר, דאם תופס משל בעל הבית, אין בעל הבית עובר בבל תלין, ולפי זה הוא הדין בנידון זה, אם המקליד מחזיק במחשב של בעל הבית, אינו עובר בבל תלין.

אבל בלבוש (שם, סעיף ו) כתב טעם אחר מדוע אינו עובר כשהטלית בידו, וז"ל "כל זמן שהטלית ביד האומן, אפילו אחר שגמרו אינו עובר עליו, כיון שאין האומן נותנו לו, **מוחל לו על תשלום שכירותו כל זמן שהוא בידו**" עכ"ל, לפי זה כתב בפתחי תשובה, שאם יש משכון אחר תחת ידו עובר בבל תלין, אם החזיר הטלית.

נמצינו למדים שאם הטעם שכשהטלית ביד האומן אינו עובר הוא מפני שיש לו משכון תחת ידו, אין הבדל מה הוא מחזיק בידו, בכל אופן שיש בידו ממון של בעל הבית אינו בבל תלין, ואם הטעם הוא מפני שכשאינו מחזיר את הטלית, הוא מוחל בינתיים על שכרו, אם הביא לבעל הבית את עבודתו, יש לאו דבל תלין אפילו אם יש לו תחת ידו משכון או ממון של בעל הבית.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

העולה מזה: אין ראוי לתפוס ממון חבירו בשכר פעולתו, כיון שיתכן דאין לאו דלא תלין. לא מיבעיא אם עבד במחשב של עצמו דאין לאו דלא תלין, אלא אפילו עבד במחשב של בעל הבית אינו עובר בבל תלין, אם אין לו לשלם, ואפילו שנוהג שלא כראוי, מכל מקום לתפוס מחבירו את ממונו הוא חמור מאוד, אף על פי שיש אומרים שמותר לעכב בידו ממון חבירו.

דינים העולים

- א. הנותן עבודה בקבלנות, עובר בבל תלין, כיון שאומן אינו קונה בשבח כלי, ואינו כמוכר לו את השבח.
- ב. קלדן שכותב במחשב שלו, אין לאו דבל תלין, כיון שהעבודה שלו היא, והוא מוכר לבעל הבית את עבודתו, לפיכך אינו עובר בבל תלין, בין אם שלח לו את העבודה, ובין לא שלח לו.
- ג. המקליד לבעל הבית במחשב של בעל הבית, והחזיר לבעל הבית את המחשב עם הקלדנות, עובר בלאו תלין. ואם לא החזיר את המחשב, ולא את הקלדנות שעשה, אינו עובר בלאו דבל תלין. ואם החזיר את הקלדנות, ולא את המחשב, לסמ"ע ולשו"ע הרב אינו עובר כיון שיש לו משכון בידו, ולשיטה מקובצת וללבוש עובר, כיון שהחזיר את העבודה. וראוי להחמיר בספק תורה.
- ד. אין ראוי לתפוס ממון חבירו בשכר פעולתו, כיון שיתכן דאין לאו דלא תלין. לא מיבעיא אם עבד במחשב של עצמו דאין לאו דלא תלין, אלא אפילו עבד במחשב של בעל הבית אינו עובר בבל תלין, אם אין לו לשלם, ואפילו שנוהג שלא כראוי, מכל מקום לתפוס מחבירו את ממונו הוא חמור מאוד, אף על פי שיש אומרים שמותר לעכב בידו ממון חבירו.

ד) בשם הזוהר הקדוש וז"ל "אך גבי פקדון משמע דליכא איסור כלל לעכבו תחת ידו, וכמו שכתב מוהרש"ל. אבל מדברי הזוהר מבואר דהוא איסור גמור, עיין שם פרשת במדבר (ח"ג קיט, א) 'פתח ואמר ה' אורי וישעי (תהלים כז, א) כו' ובר נש בעי לאקדמא ולמפקד בידיה פקדונא דנפשיה כפקדונא דבר נש דיהיב פקדונא לאחרא, דאף על גב דאיהו אתחייב לגביה יתיר מההיא פקדונא, לאו כדאי לאתאחדא ביה, הואיל ופקדונא אתמסר לגביה, ואי יסרב ביה, ודאי נבדוק אבתריה דלאו מזרעא קדישא הוא, ולאו מבני מהימנותא וכו' [פירושו: בן אדם צריך להקדים ולפקוד בידו פקדון נפשו כפקדון של אדם שנותן לו לאחר, שאפילו שהוא חייב לו יותר מהפקדון, אסור לו לתפוס בו, הואיל והפקדון יתמסר בידו, ואם יסרב להחזיר את הפקדון צריך לבדוק אחריו, דאינו מזרע קודש הוא, ולא מבני אמונה] ע"ש. ויש לזה פנים על פי נגלה, והוא שיטת הריטב"א פרק הכותב (כתובות פד, ב ד"ה ההוא בקרא) דהיכא שבא ליד הנפקד בתורת פקדון צריך למיעבד השבחה מעליא, ועיין ש"ך סימן נ"ח סק"ט, ולכן בעל נפש ירחיק מזה: "עכ"ל.

הנה נתבאר בזוהר הקדוש עד כמה חמור לתפוס ממון של אחר, וכיון שהוא דבר המצוי שאדם מעכב קצת שכר פעולה, אין ראוי לתפוס עבור שכר פעולתו, לא מבעיא באופן שאין לאו דלא תלין, אלא אפילו יש לאו דלא תלין, אסור לאדם לעכב ממון חבירו כדי לחוס על הרוחניות של האחר, ואם חושש מלאו דלא תלין, שימחל לו על לאו דלא תלין.

זאת ועוד, כיון דפסק המחבר (חושן משפט שלט, י) שאם אין לו מעות לשלם שכר אינו עובר בבל תלין, חייב לדרון את חבירו לכף זכות שאין בידו, וממילא אינו עובר בבל תלין, ואין ראוי לדרונו לכף חובה שעובר בבל תלין, ולהשתדל להצילו מעבירה דלאו דלא תלין לתפוס ממונו שלא כדין. צא ולמד מהמעשה הנורא המובא בשבת (קכז, ב), באותו שכיר שדן את בעל הבית לכף זכות, שעכב לו שכרו של הרבה שנים, ואותו שכיר היה רבי עקיבא כשהיה עוד עם הארץ, כמוכב בשאלתות (שאלתא מ).

גליונות משך חכמה וגליונות איש חסד היה
 מלבד גליון בינת המשפט, אנו מפרסמים בכל שבוע גליון עם ביאור על המשך חכמה, וכן גליון עם סיפורים מדהימים של איש החסד.
 לקבלת הגליונות חינם: y.b.daskal@gmail.com